

การศึกษาวิเคราะห์การทำสงครามระหว่างไทยกับพม่า

พ.ศ. ๒๐๘๑-๒๓๑๐

นายอนันต์ วิริยะพินิจ

000334

ศูนย์วิทยพัชร์พยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต
แผนกวิชาประวัติศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๒๑

AN ANALYTICAL STUDY OF THE THAI - BURMESE WARFARE
DURING 1538- 1767

MR. ANANT WIRIYAPINIJ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS
FOR THE DEGREE OF MASTER OF ARTS
DEPARTMENT OF HISTORY
GRADUATE SCHOOL
CHULALONGKORN UNIVERSITY
1978

หัวข้อวิทยานิพนธ์ การศึกษาวิเคราะห์การทำสงครามระหว่างไทยกับพม่า

พ.ศ. ๒๐๘๑ - ๒๓๑๐

โดย

นายอนันต์ วิริยะพินิจ

แผนกวิชา

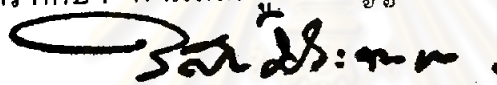
ประวัติศาสตร์

อาจารย์ที่ปรึกษา

พลโท คำเนิร เลชะกุล และ

ศาสตราจารย์ ม.ร.ว.แสงโสม เกษมศรี

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย ฉบับนี้
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรปริญญามหาบัณฑิต

.....
(ศาสตราจารย์ ดร.วิศิษฐ์ ประจวบเหมาะ)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจวิทยานิพนธ์

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.วไล ฌ ป้อมเพชร)

ประธานกรรมการ

.....
(พลโท คำเนิร เลชะกุล)

กรรมการ

.....
(ศาสตราจารย์ ม.ร.ว.แสงโสม เกษมศรี)

กรรมการ

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุษกร กาญจนจारी)

กรรมการ

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หัวข้อวิทยานิพนธ์ การศึกษาวิเคราะห์การทำสงครามระหว่างไทยกับพม่า
 พ.ศ. ๒๐๘๑ - ๒๓๑๐
 ชื่อ นายอนันต์ วิริยะพินิจ
 อาจารย์ที่ปรึกษา พลโทคำเนิร เลขะกุล และ
 ศาสตราจารย์ ม.ร.ว.แสงโสม เกษมศรี
 ปีการศึกษา ๒๕๒๐

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มุ่งศึกษาวิเคราะห์ถึงเรื่องการทำสงครามระหว่างไทยกับพม่า ในช่วงที่กรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีของไทย ซึ่งนับตั้งแต่พ.ศ. ๒๐๘๑ ไทยได้ทำสงครามกับพม่าถึง ๒๔ ครั้ง ครั้งสุดท้ายในพ.ศ. ๒๓๑๐ อันเป็นสงครามคราวเสียกรุงศรีอยุธยา เรื่องของการทำสงครามนี้ ได้ปรากฏอยู่ในบันทึกหลักฐานหลายประเภท โดยเฉพาะพระราชพงศาวดารฉบับต่าง ๆ จดหมายเหตุ ถึงแม้ว่าหลักฐานเหล่านี้จะกล่าวในลักษณะบันทึกเหตุการณ์ก็ตาม แต่ถาได้พิจารณาอย่างจริงจังแล้ว จะเห็นได้ว่ามีรายละเอียดต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำสงครามอยู่มาก นับแต่ระเบียบและขั้นตอนของการจัดกองทัพ ตลอดจนเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับการปกครองอาณาจักร การดำเนินการทางคานยุทธศาสตร์ต่าง ๆ

วิทยานิพนธ์นี้แบ่งออกเป็น ๗ บทด้วยกัน บทแรกกล่าวถึงพื้นฐานเดิมทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของไทยและพม่า บทที่สองเป็นเรื่องมูลเหตุต่าง ๆ อันก่อให้เกิดสงครามระหว่างอาณาจักรทั้งสองนี้ บทที่สาม-สี่และห้าเป็นเรื่องของการวิเคราะห์และศึกษารูปแบบของการทำสงคราม นับตั้งแต่การเตรียมการทางคานยุทธศาสตร์ การดำเนินการและการหาข่าวกรองในสมัยนั้น ซึ่งถือเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งสำหรับอาณาจักรและกองทัพ บทที่หกกล่าวถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการทำสงคราม และบทสุดท้ายเป็นบทสรุป

THESIS TITLE AN ANALYTICAL STUDY OF THE THAI - BURMESE
WARFARE 1538 - 1767 A.D.
NAME MR. ANANT WIRIYAPINIJ
ADVISORS Lt.GEN. DUMNERN LEKHAKULA &
PROFESSOR M.R. SANGSOM KHASEAMSRI
DEPARTMENT HISTORY
ACADEMIC YEAR 1977 A.D.

ABSTRACT

This thesis is a study of the warfare between the Thai and the Burmese kingdoms during the Ayudhya period. During that period there were 24 wars between the two kingdoms the last of which took place between 1766-1767. These wars were recorded in the chronicles in details which include interesting information on the science of traditional warfare e.g. tactics and army organization.

There are seven chapters in this thesis. the first is the economic and social background of the Thai - Burmese kingdoms. The second deals with the origins of the Thai - Burmese wars. The third, fourth and fifth chapters are the analytical study of the Thai and Burmese warfare. The sixth chapter analysis factors effecting these wars. The last chapter is conclusion.

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กิติกรรมประกาศ

ผู้เขียนวิทยานิพนธ์ ขอขอบพระคุณ ท่านอาจารย์พลโทคำเนิร เลชะกุล และท่านศาสตราจารย์ ม.ร.ว.แสงโสม เกษมศรี อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ทั้งสองท่าน ที่ได้กรุณาแนะนำและตรวจแก้เนื้อหาของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ช่วยให้เรียบร้อยและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

พ.ท.ม.ร.ว.ศุภวัชย์ เกษมศรี กรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทย ได้กรุณาให้ความกระจ่างเกี่ยวกับเรื่องการหาข่าวในสมัยโบราณ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง บทที่ ๕ แห่งวิทยานิพนธ์นี้ ได้รับแนวความคิดมาจากท่านเกือบตลอด

รองศาสตราจารย์ ดร.วไล ฤ ป้อมเพชร และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุษกร กาญจนจารี ประธานและกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ทั้งสองท่าน ได้กรุณาอ่านและเสนอแนะข้อควรแก้ไขที่มีค่ายิ่ง โดยเฉพาะในระหว่างสอบปากเปล่า วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ได้ชี้ให้เห็นข้อบกพร่องหลายประการ การที่ได้อ่านและได้เห็นอย่างตรงไปตรงมาเช่นนี้ ช่วยทำให้ผู้เขียนวิทยานิพนธ์เกิดความสำนึกในการที่จะศึกษาค้นคว้างานทางด้านประวัติศาสตร์ให้ลึกซึ้งและรอบคอบยิ่งขึ้น

พระครูปลัดพรหมจริยาวัฒน์และพระมหาสมคิด เขมจารี ป.๕ แห่งวัดทองนพคุณ ธนบุรี ได้ให้ความอนุเคราะห์ช่วยพิมพ์และโรเนียววิทยานิพนธ์นี้ เป็นอย่างดี

ขอท่านคณาจารย์และท่านที่ใดกล่าวนามมาข้างต้นนี้ พึงได้รับความขอบพระคุณเป็นอย่างสูง จากผู้เขียนวิทยานิพนธ์นี้ด้วย.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย

ก

บทคัดย่อภาษาอังกฤษ

ข

กิตติกรรมประกาศ

ค

บทนำ

ฃ

บทที่

๑. พื้นฐานเดิมทางคานสังคัมและเศรษฐกิจของไทยและพม่า	๑
- พื้นฐานทางคานสังคัม	๑
- พื้นฐานทางคานเศรษฐกิจ	๕
๒. มูลเหตุสงครามไทยกับพม่า	๙
๒.๑ การขยายและแผ่อิทธิพลทางคานการเมือง	๙
- ภูมิหลังการปกครองของไทย	๙
- ภูมิหลังการปกครองของพม่า	๑๓
๒.๒ การพัฒนาทางคานอารยเหตุยุโรปกรณ	๑๔
๒.๓ ปัญหาเรื่องมอญ	๒๐
๒.๔ ความสนใจในการจัดตั้งเป็นจักรวรรดินิยม	๒๒
๒.๕ ท้องการปล้นเพื่อเก็บทรัพย์สมบัติ	๒๘
๒.๖ ท้องการจะกวาดต้อนผู้คน	๓๑.๑
๓. การเตรียมการทางคานยุทธศาสตร์	๓๒
๓.๑ บทนำ	๓๒
๓.๒ การจัดระเบียบทางการปกครอง	๓๓
๓.๓ การเตรียมพล	๓๗
๓.๔ การจัดทัพ	๔๐
- ประเภทหน่วยทหารจัดประจำ	๔๒

- ประเภททหารนอกประจำการ	๔๓
๓.๕ การเตรียมอาวุธยุทโธปกรณ์	๔๔
๓.๖ การเตรียมเสบียงอาหาร	๔๕
๓.๗ การเกณฑ์	๕๓
- ทางบก	๕๓
- ทางน้ำ	๖๑
๔. การทำเป็นสงครามตามหลักยุทธศาสตร์	๖๒
๔.๑ บทนำ	๖๒
๔.๒ ปัจจัยที่กำหนดลักษณะสงคราม	๖๓
๔.๓ การดำเนินการทำสงครามในลักษณะตั้งรุก และตั้งรับ	๖๖
๔.๔ ลักษณะการรบ(ยุทธวิธี)	๗๔
๕. การชาวกรองของไทยสมัยอยุธยา	๘๒
๕.๑ บทนำ	๘๒
๕.๒ การจัดระบบชาวยามปกติ	๘๖
- สายมหาคไทย	๘๗
- สายกลาโหม	๘๘
๕.๓ การจัดระบบชาวยามสงคราม	๙๐
๕.๓.๑ กองตระเวน	๙๐
- กองเสือป่า	๙๐
- กองแมวเซา	๙๑
๕.๓.๒ กองรอยคอบเหต	๙๒
๕.๓.๓ กองสืบทัพ	๙๒
๕.๓.๔ กองสอดแนม	๙๓
๕.๓.๕ กองอาหมาต	๙๓

๖. ปัจจัยที่มีผลต่อการทำสงคราม	๙๖
๖.๑ เบื้องหลังในฐานะภูมิยุทธศาสตร์	๙๖
๖.๒ ผู้นำ-ในฐานะผู้รับผิดชอบการทำสงคราม	๑๐๙
๖.๓ การแก่งแย่งทางการเมือง	๑๑๘
๖.๔ การบำรุงเชิงคุณกองทัพและอาณาจักร	๑๒๓
๖.๕ อิทธิพลของไสยศาสตร์	๑๒๗
- ไสยศาสตร์กับความเชื่อเดิม	๑๒๗
- ไสยศาสตร์กับการปกครอง	๑๓๐
- ไสยศาสตร์กับการทำสงคราม	๑๓๒
๗. บทสรุป	๑๓๕
บรรณานุกรม	๑๔๐
ประวัติการศึกษา	๑๔๕

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทนำ

ปัญหาและความสำคัญของการค้นคว้า

ประวัติศาสตร์ของไทยในช่วงที่อาณาจักรตั้งอยู่ ณ กรุงศรีอยุธยา นั้น มีรายละเอียดและความเป็นมาถึง ๔๑๗ ปี ในสมัยที่เป็นเมืองหลวงของไทย กรุงศรีอยุธยานับเป็นอาณาจักรหนึ่งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ที่ได้รับการกล่าวถึง จากบรรดาพ่อค้า หมอสอนศาสนาและชาวต่างประเทศอื่น ๆ จากโลกตะวันตก ว่าเป็นอาณาจักรที่มีความรุ่งเรือง สว่างงามสง่า ตลอดจนมีอิทธิพลทางการเมือง เมืองสูงสุด ในบริเวณแถบเดียวกันนี้ คำกล่าวนี้ นับเป็นความจริงทุกประการ สังเกตได้จากปรากฏการหักพังของพระมหาปราสาทราชมนเฑียร พระที่นั่งใน พระราชวังต่าง ๆ ตลอดจนวัดวาอาราม ที่สำคัญก็คือ ศิลปกรรมที่หลงเหลือ ตกทอดอยู่มาจนปัจจุบัน ได้แสดงยืนยันถึงคำกล่าวข้างต้นนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบันทึกจดหมายเหตุของชาวต่างชาติ ที่เคยเข้ามาติดต่อกับเราเป็นหลักฐานสำคัญ ความเป็นมาอันยาวนานนี้ มีประเด็นที่น่าสนใจว่ากรุงศรีอยุธยาครองความเป็นอาณาจักรมาได้อย่างไร จนกระทั่งถูกพม่าทำลายเสียอย่างย่อยยับ ในวาระสุดท้าย ภายหลังจากสงครามเมื่อปี พ.ศ. ๒๓๑๐

สงครามระหว่างไทยกับพม่านี้ มีมานานตั้งแต่รัชสมัยของสมเด็จพระชัยราชาธิราช นับตั้งแต่พ.ศ. ๒๐๘๑ เป็นเวลา ๒๒๕ ปี ที่ไทยมีการทำสงครามกับพม่าอยู่เกือบทุกรัชกาล จะมีเว้นบาง ก็ในระยะที่ทั้งสองฝ่ายต่างสนใจเฉพาะปัญหาภายในอาณาจักรของตน หรือต่างฝ่ายต่างมีกำลังไม่เพียงพอที่จะทำสงครามซึ่งกันและกัน

สำหรับการทำสงครามระหว่างไทยกับพม่านี้ มีประเด็นที่น่าสนใจ นับตั้งแต่สาเหตุของการทำสงคราม ยุทธศาสตร์ต่าง ๆ ตลอดจนสภาพต่าง ๆ ที่มีผลต่อการทำสงคราม ความจริงเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ไทยเกี่ยว

กับสงครามระหว่างไทยกับพม่า นั้น ไคมีนักประวัติศาสตร์รุ่นครูบาอาจารย์
นับแต่สมเด็จพระยาตาก๋งเป็นอาทิ ไคทรงคนควาเกี่ยวกับเรื่องนี้เอาไว
ซึ่งผู้ทำวิทยานิพนธ์ ก็ไคอาศัยงานของท่านเป็นหลักในการ หาประเด็นที่น่าสนใจ
อื่น ๆ ต่อไป

จุดมุ่งหมายในการคนควา

๑. ต้องการจะศึกษาเชิงวิเคราะห์ ถึงรูปแบบการทำสงคราม
ระหว่างไทยกับพม่า ในแง่ทางยุทธศาสตร์การทหาร
๒. ต้องการจะศึกษาเชิงวิเคราะห์ถึงปัญหาการเกิดสงคราม
ระหว่างสองอาณาจักรนี้
๓. ต้องการจะศึกษาเชิงวิเคราะห์ถึงปัจจัยบางประการที่มีผลต่อการทำ
สงคราม

ขอบเขตของการคนควา

การดำเนินการคนควาและศึกษาเชิงวิเคราะห์นี้ จะยึดเอาการทำ
สงครามระหว่างไทยกับพม่าเป็นแกนกลาง โดยกำหนดช่วงอยู่ในระหว่าง พ.ศ.
๒๐๘๑-๒๓๑๐ อันเป็นช่วงที่ถือกันว่าเริ่มเกิดสงครามระหว่างไทยกับพม่า ไป
จนกระทั่งเสียกรุงศรีอยุธยา และสิ้นสุดอาณาจักรกรุงศรีอยุธยา จะไม่กล่าวถึง
สงครามครั้งหนึ่งครั้งใดโดยเฉพาะ แต่จะยึดเอาลักษณะของการทำสงครามมา
เป็นเกณฑ์ในการศึกษาเชิงวิเคราะห์ ในการดำเนินการคนควาและวิเคราะห์
นั้นมุ่งประเด็นที่จะหาข้อสรุปทางฝ่ายไทยโดยเฉพาะ สำหรับทางฝ่ายพม่า
ถ้ามีประเด็นใดที่โยงไปถึงก็จะวิเคราะห์ออกมาด้วย

วิธีการดำเนินการศึกษาและข้อมูลที่ไค

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นการศึกาตามแบบการบรรยายและวิเคราะห์
ทางประวัติศาสตร์ Historical Discription and Analysis
ควบคู่กันไป โดยอาศัยข้อเท็จจริง และข้อมูลที่ไคจากการไปสำรวจ เพื่อหา

หลักฐานทางโบราณคดีประกอบการศึกษาค้นคว้า

เอกสารที่ใช้ในการค้นคว้าวิจัยมีอยู่ ๒ ประเภท คือ

๑. หลักฐานชั้นต้น

๒. หลักฐานชั้นรอง

หลักฐานชั้นต้น ส่วนใหญ่เป็นเอกสารประเภท พระราชพงศาวดาร
จดหมายเหตุ หลักฐานทางโบราณคดี หลักฐานทางคานจิตรกรรม

หลักฐานชั้นรอง ส่วนใหญ่เป็นงานวิจัย บทความทางวิชาการ ซึ่งผู้
ทำวิทยานิพนธ์ได้ค้นคว้าจากหอสมุดสถาบันต่าง ๆ เช่น หอสมุดจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย หอสมุดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หอสมุดโรงเรียนนายร้อย
จ.ป.ร. หอสมุดสยามสมาคม และหอสมุดแห่งชาติ เป็นต้น

การสำรวจ ได้ออกสำรวจพื้นที่บริเวณรอบ ๆ เกาะอยุธยา
เพื่อหาข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับภูมิยุทธศาสตร์

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย